

BUITEN

25^E JAARGANG N^O. 37

ZATERDAG 12 SEPTEMBER 1931

Foto Celli

SAN MARINO. STRAAT TE FAETANO

Redactie: Mr. P. J. A. BOOT

INHOUD:

HET ZWARTE VARKEN VAN „EENZAAM WATER”, DOOR CHARLES G. D. ROBERTS (I)	BLZ. 434
BINNEN DE LANDSGREZEN VAN EEN VAN EURO- PA'S KLEINSTE STATEN (SAN MARINO IN ITALIË) (GEÏLL.), DOOR H. CH. G. J. VAN DER MAN- DERE	BLZ. 433, 436—437
CENTRAAL-AUSTRALISCHE NOMADEN (GEÏLL.), DOOR KOOKABURRA	BLZ. 438—439
VERDWIJNENDE TYPES (GEÏLL.), DOOR WILLEM STUMPF	BLZ. 439—440
DE WELFENSCHAT (GEÏLL.), DOOR LINTER	BLZ. 440—443
PECHVOGEL, DOOR TON RUYGROK	BLZ. 443—444
WENKEN VOOR TUINBEPLANTING, DOOR B.	BLZ. 444
NA HET ONWEER (ILL.)	BLZ. 444

Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te zenden naar **Rokin 74-76, Amsterdam**. Bijdragen dienen vergezeld te gaan van postzegels voor eventuele terugzending.

Het zwarte varken van „eenzaam water”

1) DOOR CHARLES G. D. ROBERTS

DE bevolking van „Eenzaam water” — in totaal ongeveer tachtig gezinnen — kende slechts één storend element in haar zelf-tevredenheid. Geleidelijk, aarzelend, moest zij tot de erkenning komen dat de varkens die zij teelde niet de beste ter wereld waren. Het waren kleine, pezige varkens, langzaam in het groeien, vlug in het vreten, maar moeilijk vet te mesten; en het einde was dat zij slechts lage prijzen oprachten op de ver-afgelegen marktplaats bij de zee, waarheen hun stijf-bevroren karkassen op sleden over de sneeuw werden vervoerd. Ten slotte besliste de dorpsraad dat het ras dringend verbetering behoefde.

Het waren eigenaardige lui, die bewoners der eenzame, lieflijke oevers van Eenzaam Water. Zij waren afstammelingen van een troep sectariërs uit Wales, die een soort godsdienst van eigen maaksel hadden bedacht en die geloofden, dat zij alleen de waarheid bezaten en de rechtvaardigheid beoefenden; daarom waren zij hierheen uitgeweken om aan de besmetting hunner medemenschen te ontkomen. Zij waren naar Canada gekomen, omdat Canada niet overbevolkt was; en zij hadden de lieflijke vallei van Eenzaam Water gekozen, niet door haar lieflijkheid, maar om haar eenzaamheid en vruchtbaarheid en om de omstandigheid, dat ze omgeven was door uitgestrekte gebieden van woesten grond, die de verdorvenheid der wereld van hun woonstee scheidden. Hier wijdten zij zich aan landbouw en veeteelt benevens aan de beschouwing van hun eigen superioriteit; en daar zij de waardeering van hun ras hadden voor de waarde van een halven cent, leefden zij er voorspoedig.

Men zal gereedelijk begrijpen, dat het geen kleinigheid was voor de bevolking van Eenzaam Water, om — daartoe gedwongen door de onbetwistbare logika der marktprijzen — te moeten erkennen, dat hun varkens minder goed waren dan de varkens der goddeloozen. Er waren natuurlijk velen in de nederzetting, die ronduit weigerden te gelooven, dat zoo iets mogelijk was. De Voorzienigheid kon niet zoo kortzichtig zijn om dit te gedoogen. Doch de meerderheid zag met plechtige vastberadenheid de waarheid onder de oogen. En Morgan Fluellyn, het hoofd der varkensfokkers, kreeg de opdracht naar K-ville te gaan en daar den sekretaris van den boerenbond op te zoeken en de opdracht daar eenige varkens te koopen — zoo mogelijk voor een koopje — met stamboomen, die succes waarborgden voor het beoogde doel.

In de oogen van Morgan Fluellyn — kleine, diep-liggende, driftige oogen — was de stad K-ville met haar bijna tweeduizend inwoners, haar druk-bezochte bioscoop-theaters, haar drie drinkgelegenheden, haar vroolijke, vriendelijke meisjes, die haar hoeden rijkelijk met bloemen en veeren tooiden, een plaats waarop vermoedelijk het hemelvuur den een of anderen

dag zou neervallen. Hij had geen lust om juist in K-ville te zijn op den tijd waarop deze welverdiende straf de stad zou treffen. Hij haastte zich dus zich van zijn opdracht te kwijten.

Toen hij den sekretaris had gevonden en den prijs van stamboomvarkens vernam, stikte hij bijna van verontwaardiging. Met de strengheid van den rechtvaardige veroordeelde hij den sekretaris, de gemeenschap en de regeering en verliet met groote stappen het kantoor. Maar een uur in de open lucht bracht hem tot bezinning en wakkerde zijn eerzucht voor zijn medeburgers weer aan. Eenzaam Water bezat de waarheid. Het bezat het monopolie van alle deugden. Het moest ook varkens bezitten die zulke waanzinnig hooge prijzen oprachten. Waarom zouden de goddeloozen triomfeeren?

En dat deden ze ook niet — ten minste niet heelemaal. Het gelukte Morgan Fluellyn een koopje te krijgen. De zachter-gestemde sekretaris verkocht hem tot billijken prijs een grooten zwarten Berkshire beer met een prachtige stamboom, een dier waarmee zij niettemin weinig succes hadden behaald op tentoonstellingen en welks humeur onbetrouwbaar was. Met groote varken had een ring door zijn snuit en Fluellyn stapte trotsch met hem weg. Fluellyn was hoogelijk ingenomen met zijn koop, doch het scheen dat de koop niet zoo erg ingenomen was met Fluellyn. Integendeel, het groote, knorrende dier was van het eerste oogenblik af grommig en onwillig. Voortdurend keek het zijn koper aan met oogen vol kwaadaardige sluwheid en soms probeerde het met knarsetandende kaken hem in de beenen te bijten. Het ontbrak Fluellyn geenszins aan den moed en de strijdvaardigheid van zijn ras en hij muntte ook niet uit door geduld. Het touw dat door den snuit van zijn gevangene liep, schonk hem een voordeel, dat hij opperbest wist te benutten. De vurige ringbaard, die zijn rood, glad geschoren gezicht omlijstte als een kraag, krulde op van woede om de brutaliteit van het dier en hij gaf het zoo'n afranseling met zijn knuppel, dat het die niet gauw zou vergeten.

Daarna heerschte op mijl op mijl van den verlaten weg vrede en zelfs een schijnbare eenstemmigheid tusschen Fluellyn en zijn grimmig knorrend gezelschap. Doch de groote, zwarte beer was niet echt getemd. Hij wachtte zijn tijd af. En omdat hij dien sluw afwachtte, kwam hij ook.

Het pad was slecht, het loopen moeilijk, want er was niet veel verkeer tusschen Eenzaam Water en de naburige nederzettingen. Fluellyn was vermoeid. Het was al laat in den middag. Hij ging op een boomstam zitten, die uitnodigend aan den kant van den weg lag. Uit den voederzak, dien hij op zijn rug droeg, gaf hij den beer een ruime portie, want hij was gaarne bereid het dier in een goede stemming te houden. Toen ging hij in den milden zonneschijn op den boomstam zitten en haalde zijn pijp voor den dag. Want Fluellyn rookte. Het was zijn eenige concessie aan de menschelijke zwakheden en het had hem bijna zijn verkiezing tot hoofd der varkensfokkers gekost. Hoe dat zij, hij rookte. De lucht was mild en hij werd bijna mild. Er kwam een blik van droomerigheid in zijn felle oogen. Hij vergat den zwarten beer te wantrouwen.

Het verraderlijke dier at met luidruchtig genot al het voer op, terwijl het tezelfder tijd een waakzaam, klein, kwaadaardig oog op Fluellyn gevestigd hield. Toen al het voer op was, draaide het zich zonder eenige waarschuwing pijlsnel om er rende recht op Fluellyn af.

Achter den boomstam waarop Fluellyn zat, was een bijna rechtstandige kuil van wel twaalf of vijftien voet, aan welks rand een schuimende, bruine forellenbeek stroomde, langs den zoom begroeid met elzeboomen. Toen de beer op hem toeschoot, sprong Fluellyn op. Tegelijkertijd probeerde hij achteruit te springen. Maar hij struikelde over den boomstam en dat was zijn geluk, want de beer wou hem vermoorden. Nu viel hij, met een schreeuw van verontwaardiging, over den rand. En het dier stuitte zijn vaart aan den kant en keek woedend en tandenknarsend op hem neer.

Fluellyn was ernstig gewond door zijn val. Hij had diepe sneden in zijn hoofd en voorhoofd opgelopen, zoodat zijn gezicht vol bloed en vuil zat, waardoorheen hij niet minder woest omhoog keek dan zijn tegenstander op hem neer zag. Zijn linkerarm was gebroken en deed hem hevige pijn, maar hij was te woedend om op zijn wonden te letten en als men hem had gezegd dat de val zijn leven had gered, zou hij van woede zijn gebarsten. Hij sprong tegen den steilen wand op als een boschkat en probeerde naar boven te klauteren naar zijn vijand. Maar, gelukkig voor hem, belette zijn gebroken arm

hem dit. De beer zijnerzijds, hoewel begeerig om zijn triomf te voltooien, durfde niet naar beneden te klauteren.

Zoo bleven de tegenstanders gedurende eenige minuten elkaar met booze oogen aanstaren, de beer over den rand hangend zoo ver hij durfde, met kwaadaardig gegil en geknor en gekwijn en tandenknarsen, terwijl de onbedwingbare Fluellyn met woorden, waartoe hij zichzelf niet in staat had geacht en die zijn onmiddellijke verbanning uit Eenzaam Water zouden hebben ten gevolge gehad, hem uitdaagde en probeerde hem klauterend te bereiken. Ten slotte begon dit den beer — die de overwinnaar was en die het zich dus het best kon veroorloven — te vervelen. Zijn met slagstanden gewapenden snuit omhoog stekend, trok hij zich van den rand terug en stapte de dennenbosschen aan den overkant van den weg in. Verrukt door dit eerste genot der vrijheid bleef hij mijlen ver zoo doorloopen, tot hij ten slotte bij een vijver vol liebladeren kwam, met zachte zwarte aarde aan haar oevers. Hier legde hij zich neer en wentelde zich in het slijk, tot zijn toorn bekoeld was. Toen strekte hij zich uit op het gras en viel in slaap.

Wat Fluellyn betreft, zijn toorn had geen reden tot bekoelen, want de pijn van zijn wonden leidde zijn aandacht min of meer ervan af. Hij liep met de grootste moeite langs den stroom, tot hij een punt had gevonden waar hij omhoog kon klimmen. Nu voelde hij zich zwak worden en zijn toornige oogen waren half verblind door het bloed, dat hij er voortdurend met zijn mouw uit moest vegen. Niettemin keerde hij terug naar het tooneel van zijn nederlaag en, alle voorzichtigheid versmadend, volgde hij van dit punt af het spoor van den beer door de dennebosschen. Maar hij was nooit een bijzonder goed spoorzoeker geweest en hij raakte het spoor al spoedig bijster. Ten slotte, gedwongen tot de erkenning, dat hij zich voor het oogenblik overwonnen moest verklaren, liep hij terug naar den boomstam, pakte den voederzak weer op, zoodat zijn vijand niet kon terugkeeren en ervan smullen en ging met koppige vastberadenheid weer op weg naar Eenzaam Water.

Toen hij daar aankwam, had hij ijle koorts. Zijn voorkomen was een schandaal en zijn taal veegde de dorpsstraat schoon.

Er waren heel wat menschen, die dachten dat hij onder den slechten invloed van K-ville van het rechte pad was afgedwaald — iets wat zij altijd wel voorzien hadden bij een man die tabak rookte. Maar de meerderheid wou hem niet veroordeelen op een oogenblik waarop hij niet in staat was zich te verdedigen. Drie weken lang moest hij hulpeloos blijven liggen. En toen hij voldoende hersteld was om zijn geschiedenis te vertellen, die door allen, behalve zijn strengste beoordeelaars, als waar werd aanvaard, was de zwarte beer zoover de wildernis is gedwaald, dat hij veilig was voor iedere vervolging. Er waren in Eenzaam Water geen woudloopers, knap genoeg om zijn vaag en dwalend spoor te volgen.

II

Niettegenstaande de verlokkingen van den leliën-vijver, ging de zwarte beer er vandaan na eenige dagen van verrukkelijk rondwentelen. De „Wanderlust”, door vele geslachten heen steeds onderdrukt, was in zijn bloed ontwaakt. Veertien dagen lang dwaalde hij steeds verder en verder af, zonder op richting te letten. Ofschoon er overal overvloedig voedsel was te vinden, moest hij er voor werken en zoo werd hij mager en hard en vlug. De gedachtenis aan duizend jaren van dienstbaarheid gleed als het ware in één nacht van hem af en die eene aanraking met de wildernis riep talrijke instinkten en vermogens in hem wakker. Slechts het instinkt om zich te verbergen, rond te sluipen en zich schuil te houden, ontbrak. Hij vreesde niets en hij joeg op niets vluggers dan lielewortels; dus deed hij geen poging zijn aanwezigheid te verbergen.

Door het rumoer dat hij maakte, leek het hem in den beginne alsof er geen andere levende wezens dan vogels om hem heen waren. Toen, op een dag dat hij zich in de zon lag te koesteren, zag hij een wilde kat een konijn bespringen. Eerst keek hij verbaasd toe. Doch toen hij zag hoe de wilde kat zich te goed deed aan haar prooi, kwam de gedachte in hem op, dat hij dat hapje wel zelf zou lusten. Toen hij door het struikgewas drong, keek de groote kat hem een oogenblik verbaasd aan, want nog nooit had zij zoo'n verschijning gezien of ervan gedroomd. Toen, met oogen als manen, haar

zes-duim lang staartje opgezet tot een pluimstaart en met steil opstaande haren, sprong zij in den naastbijzijnden boom. Daar legde zij zich in een vork der takken neer en blies en gilte, terwijl haar vijand rustig het konijn verorberde. Hij vond de lekkernij niet eens zoo heel smakelijk, maar toch at hij ze op, liever dan ze aan de groote kat te gunnen. En het was tenminste een afwisseling na wortels en zwammen.

Sinds hij ontdekt had, dat konijnen min of meer eetbaar waren, joeg de zwarte beer op ze, telkens als ze zijn pad kruisten. Nooit lukte het hem ze zelfs bij benadering te vangen, maar desniettemin gaf hij den moed niet op. Den een of anderen dag zou hij misschien een konijn vinden dat niet zoo hard kon loopen als de rest.

Hoewel het varken er dol veel van hield zich in het slijk te wentelen, was hij in het diepst van zijn wezen zeer op zindelijkheid gesteld. Als de modder was opgedroogd, wentelde hij zich in het mos en krabde zich tot alles er af was en zijn zwarte borstels mooi schoon waren. Hij hield zich zoo zindelijk als een kat en zijn bed van dorre bladeren, in het hartje van het dichtste struikgewas, wist hij altijd droog en in de puntjes rein te houden.

Eens op een dag, toen hij in een dier beschaduwde schuilplaatsen lag te slapen, kwam er een beer voorbij, die zich geruischloos voortbewoog in de hoop een konijn of een broedende patrijs te verrassen. Een zachte windstoot droeg naar de neusgaten van den grooten sluiper een geur, die, naar het hem voorkwam, heelemaal niet thuis hoorde in het diepst van het woud. Hij bleef staan, hief zijn snoet omhoog en snoof critisch den geur op. Ja, die reuk kwam ontegenzeggelijk van een varken. Eens had hij een jong, vet zwijntje gevangen, dat naar een uithoek van de boerderij was afgedwaald en hij begon te watertanden bij die smakelijke herinnering.

Laag tegen den grond kroop hij, door zijn scherpen neus geleid, langzaam naar het struikgewas. Zijn groote pooten maakten niet meer geluid dan een voortglijdende schaduw. Door het warnet van bladeren en twijgen glurend, bemerkte hij een zwart schepsel, dat lag te slapen. Achterdochtig bleef hij staan. Het varkentje, dat hij zich herinnerde, was wit en veel kleiner dan het dier dat hij voor zich zag. Doch zijn neus verzekerde hem, dat dit toch wel degelijk een varken was. Zijn eetlust won het van zijn voorzichtigheid en door de struiken heendringend, wierp hij zich op de slapende gestalte.

En toen overkwam hem iets vreemds — iets ongehoords. De sluimerende gestalte onder hem verhief zich, schoot tusschen zijn achterpooten door en dat met zooveel kracht, dat de beer voorover op zijn neus viel. Voor hij weer omhoog kon krabbelen, draaide het dier om — het leek vele malen grooter dan hij gedacht had — en viel op hem aan met een oorverscheurenden gil van woede. De schok wierp hem heelemaal onderstboven en tezelfder tijd voelde hij een scheurenden stoot langs zijn eene zijde. Dit doofde zijn gewonen strijd-lustigen moed volkomen en, jankend als een jaarling, krabbelde hij omhoog en nam schandelijk de vlucht. Maar de onbekende furie achter hem kon even hard loopen en bleef hem achtervolgen, afgrijselijk gillend en met moorddadige slag-tanden zijn dijen stootend. Door panischen schrik bevangen, klom de beer den dichtstbijzijnden boom in.

Toen hij bemerkte dat hij niet langer achtervolgd werd, draaide hij zich om en keek door de takken omlaag. Hij zag, dat zijn zegepralende tegenstander wel degelijk een varken was, maar wat voor 'n varken! Hij vond dat hij schandelijk behandeld was — bedrogen, mocht men wel zeggen. Het kwam niet te pas, dat een varken zoo groot was, zoo zwart en zoo vlug. Had hij den strijd nogmaals aangedurfd, dan zou hij zijn nederlaag zeker gewroken hebben, want hij was verreweg de sterkste van hen beiden en oneindig veel beter voor den strijd toegerust. Maar hij dorst niet opnieuw met die gillende furie te beginnen. Hij kroop naar een geschikte vork in de takken en bleef daar zachtjes jankend zijn wonden liggen likken; zijn trek in varkensvleesch was totaal bedorven.

Nadat het varken nog bijna een half uur onder den boom was blijven rondloopen, draafde het teleurgesteld weg, versterkt in zijn aanmatiging. Die gemakkelijke overwinning over zoo'n grooten en geduchten vijand schonk hem de overtuiging — als hij die nog noodig had — dat hij de Heer der wildernis was. Had hij op dat oogenblik toevallig een anderen beer ontmoet, flinker dan de vorige, dan zou zijn illusie wreed zijn verstoord.

(Wordt vervolgd)

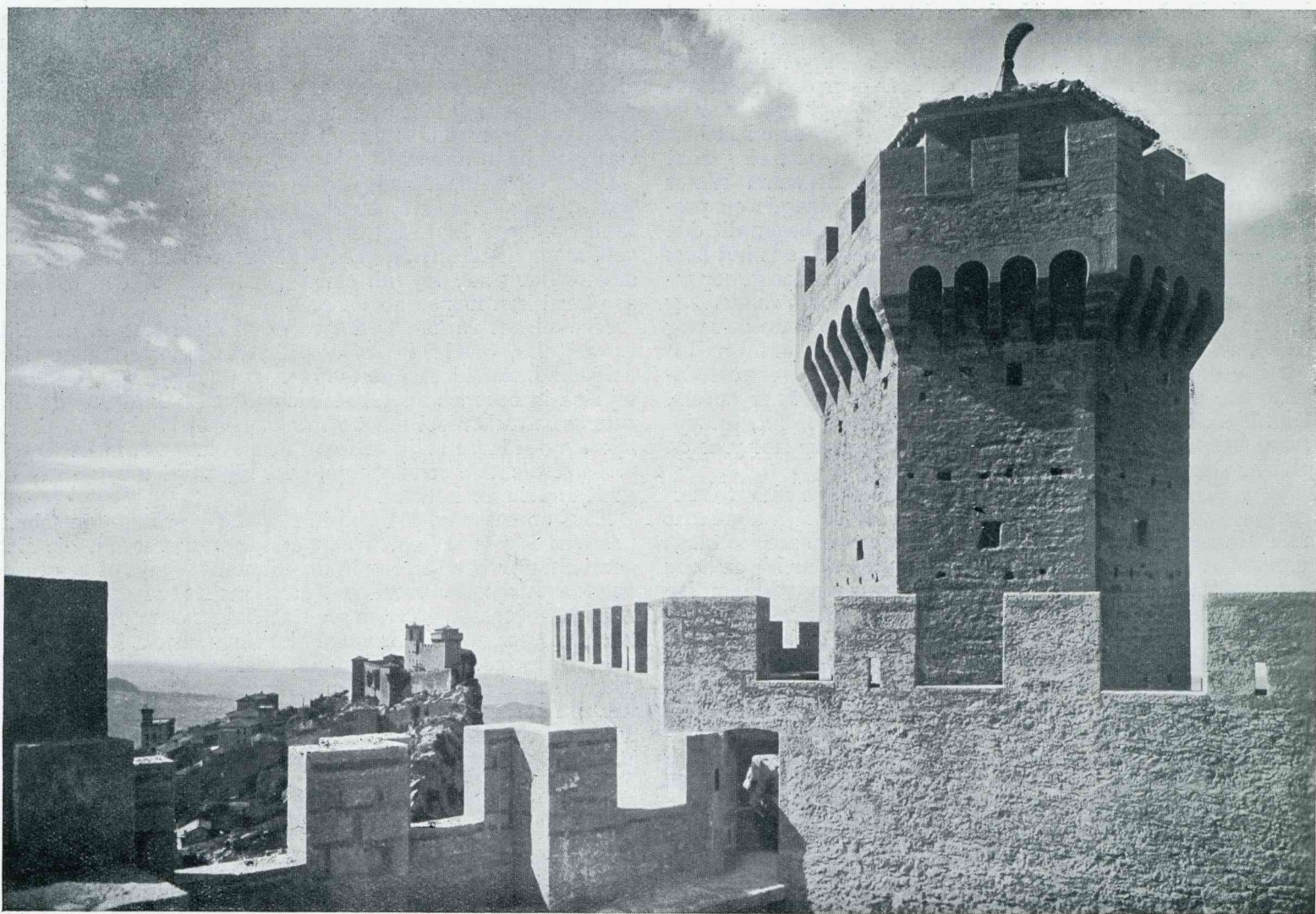

Foto Celli

SAN MARINO. GEZICHT OP „LA ROCCA" VAN HET ZUIDEN AF

BINNEN DE LANDSGRENZEN VAN EEN VAN EUROPA'S KLEINSTE STATEN

(SAN MARINO IN ITALIË)

DE vestiging van meer dan een Staat van Europa ligt in het duister van vergane tijden. Maar toch kan in bijkans elk geval de wil van een grooteren of kleineren volksstam, die aan deze vestiging ten grondslag heeft gelegen, worden teruggevonden. Uit een dergelijke kern is, soms door huwelijken van heerschers, soms door toevallige omstandigheden, maar meestal door oorlogen met naburige volksstammen, vergrooing van gebied ontstaan, en deze vergrooingen, alweer begunstigd door politieke tractaten e.d., hebben geleid tot den Staat in den vorm, dien wij thans kennen. Daartegenover is de figuur van een Staat, voortgekomen uit een zuiver geestelijke parochie, en toch vrij gebleven zoowel van wereldlijke als geestelijke overmacht, die zich vijftien eeuwen achtereen heeft gehandhaafd op bijkans hetzelfde grondgebied, wel een zoodanige zeldzaamheid, dat men haar zonder bezwaar eenig kan heeten. Deze figuur wordt in Europa vertegenwoordigd door de kleine Republiek San Marino, in Italië gelegen, geheel door Italiaansch grondgebied omsloten, maar onafhankelijk nu gelijk in de roerige dagen der Middeleeuwen; onafhankelijk gebleven ondanks de vestiging van het Italiaansche Koninkrijk van Napoleon; onafhankelijk gelaten toen Garibaldi en Victor Emmanuel den Italiaanschen eenheidsstaat opbouwden. San Marino heeft een oppervlakte van nauwelijks 70 KM.², die het ook vijftien eeuwen geleden had; het telt thans een bevolking van 13 à 14000 inwoners, die snel is toegenomen, wanneer men bedenkt, dat zij bij het begin dezer eeuw 9 à 10.000 telde. Men kan aannemen, dat zij, die het oude, trotsche Ravenna, eens de zetel van Theodorik den Groote en zijn Oost-Gothisch Rijk, en Rimini, een van Italië's meest mondaine en meest kleurrijke badplaatsen, bezoeken, als het ware er langs sporen, het in elk geval uit de verte zien. Want San Marino, land en stad, is gelegen op het puntig Titaangebergte, dat een vooruitgesprongen keten vormt van het Appenijnen-gebergte. Er zijn

daar in dit deel van Italië tal van plaatsjes of deelen van plaatsjes, die San Marino zijn genaamd, wat intusschen niet wegneemt dat alleen dit San Marino stad en land tegelijk in zich vereenigt! ☼ De oppervlakte van het land mag zijn als in de dagen der vestiging, veel is er natuurlijk veranderd, al is er ook veel gebleven, veel meer in elk geval dan elders. Marinus, geboortig van Arbe in het aan de overzijde der Adriatische zee gelegen Dalmatië, kwam naar Rimini; van beroep steenhouwer, onderzocht hij de steensoorten van het nabijgelegen Titaangebergte en bevond deze toen als nu voortreffelijk van kwaliteit. Hij hing den Christelijken godsdienst aan, en schoon hij leefde in de tweede helft der vierde eeuw, dus lang nadat Nero de Christenen aan de leeuwen tot voedsel gaf, stond hij aan vervolging in het gebied der Romeinsche keizers bloot. Dat heeft hem er intusschen niet van weerhouden om zijn aanwezigheid op het Titaangebergte niet slechts voor zijn beroep, doch ook voor het Christendom aan te wenden. Hij predikte het Christendom, aanvankelijk niet tot genoegen van de rijke matrone Felicita, die (excusez du peu) eigenares van geheel het Titaangebergte was en die hem heel wat moeilijkheden in den weg heeft gelegd ten tijde, dat hij nog in een eenvoudige hut te Montalbo woonde, bijkans ter plaatse, waar zich nu het prachtige kerkhof van dien naam verheft. Maar Felicita behoorde tot de eersten zijner bekeerlingen en van dat oogenblik af heeft zij hem terzijde gestaan met al haar macht, invloed en rijkdom. Marinus was zoodoende in de gelegenheid op het Titaangebergte een kapel te bouwen, en daaromheen een parochie te stichten, die zich van den aanvang af heeft onderscheiden van de kloosterorden van die dagen. Marinus toch ontving Christelijke familiën, die ieder voor zich leefden onder de wereldlijke, maar patriarchale autoriteit van den familievader, tegelijkertijd, dat zij door de voorschriften van het Evangelie werden geleid. Marinus was het eerste hoofd dezer

Parochie, waarvan het voortbestaan onzeker was zolang niet Felicità het grondgebied, waarover deze zich uitstreckte, aan haar had gelaten. Dat deed zij, en zoo vindt men de grondvesting van den Staat San Marino in een zuiver eigendomsrecht, dat door de Parochie krachtens testamentaire beschikking werd verkregen. Het grondgebied van San Marino was naar het recht der Middeleeuwen het best te vergelijken met gronden, die bij barbaarsche volksstammen werden toegewezen aan ieder harer leden, die vrij waren van elke verplichting, zoodat haar eigenaars als geheel vrije mannen werden beschouwd, een voorrecht, waarvan de beteekenis in onze dagen nauwelijks meer wordt gevoeld. Eenerzijds dus de erfenis, anderzijds het Christelijk geloof hebben San Marino gegrondvest, een eigenaardig verschijnsel in een tijd, waarin de bron van elk recht en rechtssubject hetzij van de Kerk, hetzij van de wereldlijke macht uitging. Marinus was echter te veel kind van zijn tijd om niet de noodzakelijkheid te

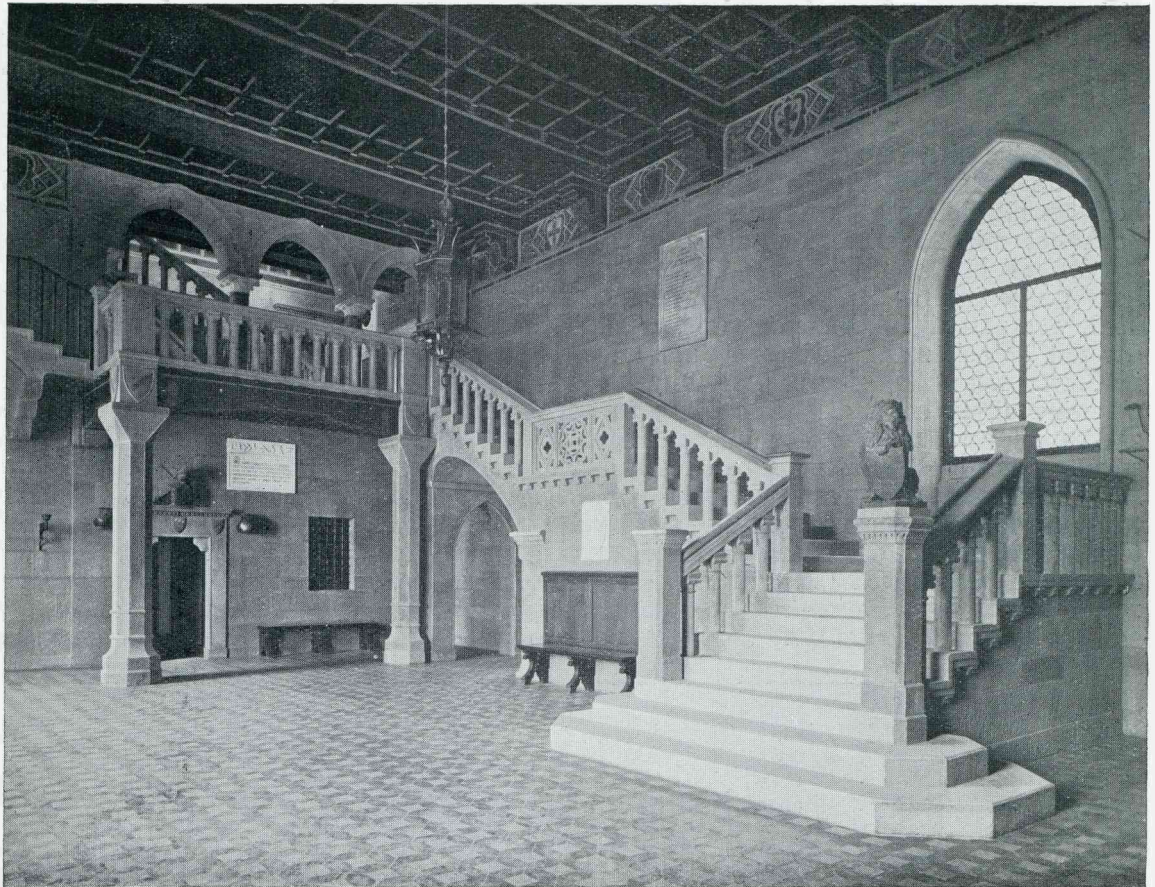

Foto Alinari.

SAN MARINO. TRAPPENHUIS IN HET REGEERINGSGEBOUW

gevoelen van een zoodanige rechtsuiting; de verschillende twistgedingen, die hij zoowel met de pontificale gezaghebbers der Romagna als met de wereldlijke potentaten en de bisschoppen van Montefeltro had te doorstaan, zouden hem trouwens vanzelf deze richting hebben gewezen. Vandaar, dat Marinus zorg droeg zich te kunnen beroepen op het hem geschonken privilege, dat door lieden, wier geloofwaardigheid niet in twijfel mocht worden getrokken, was gezien en reeds daaruit kracht van wettelijke vestiging verkreeg. De archieven van San Marino bewaren dan ook — met even groote zorgvuldigheid als in het Algemeen Rijksarchief in Den Haag de door den Spaanschen Koning geteekende ratificatie van het Verdrag van Munster wordt bewaard, — een document, afkomstig van het jaar 885, dat het onomstootelijk bewijs in zich draagt, dat zoowel de Heilige Stoel als de naburige Bisschoppen en Vorsten San Marino als onafhankelijk gebied erkenden. Dit was nog niet het San Marino zooals wij het thans kennen, want de vrijheid, die de oude Parochie verkreeg, berustte ten deele op de overweging de facto; op het feit, dat zij een zelfstandig geheel vormde en op het bergachtig karakter van het land, dat daardoor moeilijk voor welken overheerscher ook viel te benaderen. Min of meer in verlatenheid lag San Marino, en min of meer in het verborgen groeide deze gemeenschap van kolenbranders, steenhouwers, landbouwers en veehoeders, die in de eigen gestichte kerk voldoening vonden voor geestelijke behoeften. Slechts bij uitzondering verschenen de bewoners van San Marino in het thans zoo nabijgelegen Rimini, en toen hun verschijning daar méér was dan uitzondering, was de Staat gevestigd en bood hij een natuurlijk en wettig aanzien aan ieder, die hem wilde benutten. Teneinde zich te verdedigen, moest San Marino aan menigen strijd deelnemen, en zich zelfs mengen in dien tusschen de Guelfen en Ghibellijnen, waarin de kleine Republiek de zijde der laatsten koos. Omstreeks 1100 moet het zijn geweest, dat San Marino door aankoop het kasteel van Penmarossa verkreeg, met terrein van de monniken van San Gregorio en tevens de vrijwillige annexatie van de bewoners van Busignano aanvaardde. Weer enkele eeuwen later, tengevolge van den bul van Paus Pius II van 27 Juni 1463, werd San Marino in het bezit van de kasteelen van Serravalle, Fiorentino en Montegiardino gesteld, terwijl het in een oorlog veroverde Faltane bij den Staat werd gevoegd. Men mag aannemen, dat dit de eerste en de laatste „veroveringen” zijn geweest, die San Marino heeft gemaakt, terwijl het in alle eeuwen daarna juist erop uit is geweest om den ouden omvang te behouden. Men denke intusschen niet, dat de

kleine Republiek boven op het Titaangebergte steeds met rust werd gelaten. Allerminst, en hare vestingwallen bewijzen het. Al was het land arm en zijn beteekenis gering, toch loerde meer dan een adellijk machtig heer op het bezit ervan. Geen land, dat meer het rumoer van voorbijtrekkende troepen gedurende de Middeleeuwen heeft gekend dan Italië, en geen wonder dan ook, dat San Marino zoowel de Heeren van Rimini, de Malatesta's, als de graven van Urbino tegenover zich vond. Maar deze adellijke heeren vergrepen zich aan de macht van den Paus, en mede als belooning voor de diensten, aan den Paus bewezen, geldt de bovenvermelde Pauselijke bul, die door Sixtus IV in 1482 werd hernieuwd. De ster van Cesare Borgia ging in de vijftiende eeuw op boven geheel Italië, deze verscheen in de Romagna, legde daarop in naam van zijn vader, Paus Alexander IV, de hand en breidde zijn gezag steeds uit. Maar, gelukkig voor San Marino, bereikte hij te Ferrara de uiterste grens van deze macht, die even spoedig ineenzonk als zij was opgekomen. Een ander maal probeerde Pandolfe Malatesta, vertoornd over het feit, dat Rimini hem door de Venetianen was ontnomen, de hand op San Marino te leggen, doch tevergeefs. Niettegenstaande echter de Republiek bescherming verkreeg van de Graven van Rovero, wilde de Florentijn Strozzi, die Murano aan de Oostenrijkers had moeten afstaan, San Marino bij verrassing nemen. Inderdaad, slechts op deze en geen andere wijze kon het geschieden. Van Rimini uit trok hij aan het hoofd van 500 man op; hij zou een andere troep, komende uit Bologna, in de vlakte voor het Titaangebergte ontmoeten. Maar een zoodanige sneeuwstorm stak op, dat de troep verdwaald geraakte, het Titaangebergte niet meer kon vinden en, gedemoraliseerd door dezen tegenspoed, weigerde verder te trekken. Op klaarlichten dag stonden zij nog aan de grenzen van San Marino, dat zich spoedig wapende en de overvallers dwong tot terugtrekken. Vandaar, dat de Algemeene Raad, die sedert enkele eeuwen het Staatsbestuur in San Marino in handen heeft, ter herinnering aan het gebeurde van 1544, den 4en Juni tot feestdag heeft bestemd. En de goede vrienden van San Marino, als hoedanig zich de graven van Urbino ontpopten, zorgden ervoor, dat de Republiek de blijvende bescherming van den Paus genoot. Maar toch, rustig is het niet gebleven om San Marino. Terzelfder tijd, dat een rijk en vooruitziend bewoner van de Republiek, Beluzzi geheeten, het voor die dagen zeldzaam College voor studiën, waaraan Staatsscholen waren verbonden, stichtte, geraakte San Marino in twist met den Pauselijken legaat Kardinaal Alberoni.

(Wordt vervolgd)

H. CH. G. J. VAN DER MANDERE

Centraal-Australische nomaden

IN het midden van het groote vasteland van Australië, het z.g. Centraal Australië, leven nog talrijke nomadenstammen, van welke die der Arunta's de voornaamste is, welke zich rondom Alice Springs in het Macdonnell-Gebergte ophouden. Verplaatsen zulke stammen zich, wat heel gemakkelijk gaat, aangezien zij noch eenige kleding, noch het minste huisraad bezitten, evenzoo min vee, dan houden zij bij het uitkiezen van hun nieuw terrein nauwkeurig rekening met het door andere stammen bezette gebied, waarvan zij blijkbaar de grenzen precies kennen, zonder dat er ook maar eenig spoor van afbakening zichtbaar is. Gewoonlijk stellen zij van boomtakken een heg op, welke als windvanger heeft dienst te doen; in geval van regen zoeken zij beschutting onder de boomen, in 99 van de 100 gevallen eucalyptusboomen (gum-trees), in holen en gaten. Mannen zoowel als vrouwen loopen naakt rond en blijken tegen de sterkste temperatuurswisselingen volkomen bestand te zijn; hun land is een enorm tafelland, tusschen de 1200 en 1500 voet hoog: in de schaduw kan het daar over dag tot 109 à 110 graden Fahrenheit oploopen, terwijl het er des nachts somtijds flink kan vriezen. Regen valt er zeer onregelmatig; twee jaar geleden sloot een periode af, waarin er gedurende vijf achtereenvolgende jaren geen drup regen was gevallen, regent het er, dan valt het hemelwater bij stroomen neer, waardoor de rivieren geweldig zwellen en buiten hun oevers treden, om daarna weder even spoedig op te drogen, met water gevulde kuilen achterlatende, waaruit zoolang wordt geput, totdat er niets

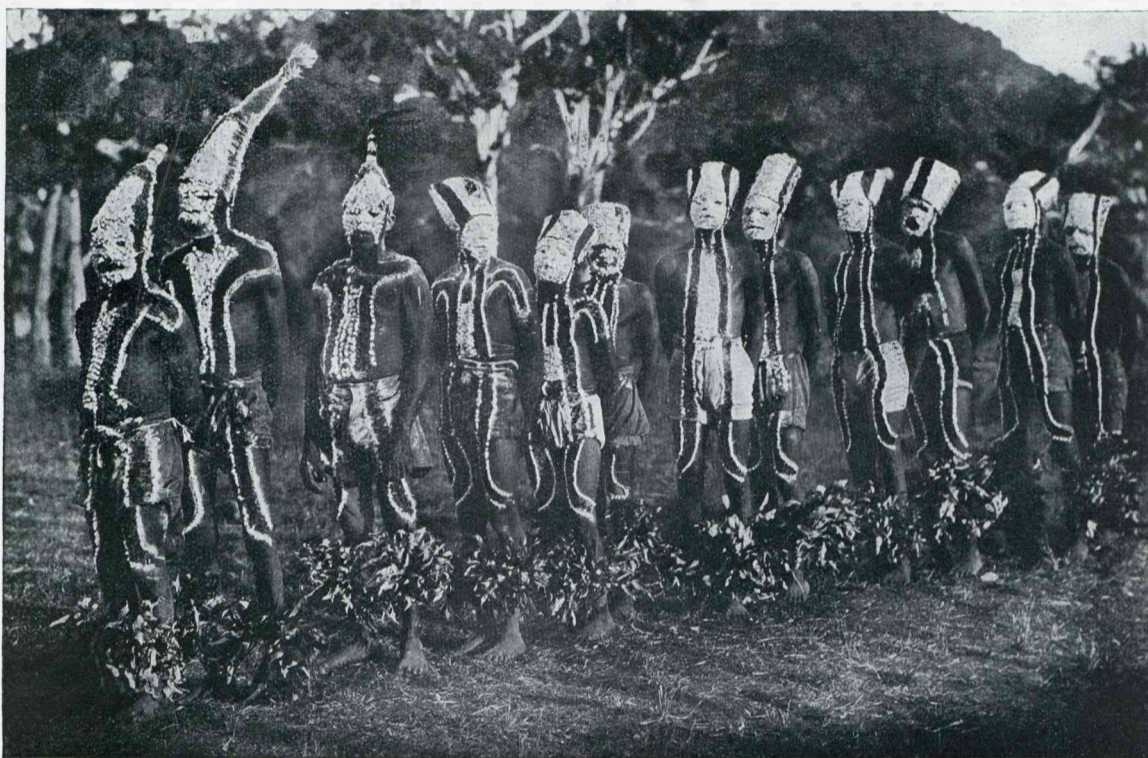

Foto Ufa

EMU-DANSERS UIT HET BINNENLAND VAN AUSTRALIË

meer overblijft. Het is den explorateurs en zendelingen opgevallen, dat de inboorlingen bronnen weten, waarvan het bestaan ten eenenmale onbekend is en blijft. Aan de Finke Rivier, 90 mijlen van Alice Springs, is een nederzetting van Luthersche Zendelingen, Hermannsburg, die o.m. trachten de inboorlingen tot zich te trekken en te verwesterschen, door hen in de eerste plaats kleeren te leeren dragen, wat, hoe vreemd zulks ook moge klinken, hun ondergang beteekent, in moreelen zoowel als physieken zin; deze natuurmenschen, die nog volkomen in het steenen tijdperk leven, en waarover de geleerden reeds ongeveer 45 theoriën van afkomst hebben opgeworpen, zonder definitief te hebben kunnen vaststellen, vanwaar de stakkerds afkomstig zijn, degenereren zienderoogen, zoodra zij met blanken in aanraking komen. De regeering van Australië heeft zulks onlangs volkomen erkend. Terzake kundigen beweren, dat over ongeveer zestig jaar geen enkele inboorling hier meer in leven zal zijn. Hoofden in feitelijken zin hebben deze nomadenstammen niet; de ouderen onder hen, en vooral de wijsten, treden als raadsman op, geven „totems" uit, arrangeeren dansen, etc. De ieder mannelijk lid van een stam heeft een totem, hem door de wijzen bij zijn geboorte toegedacht; meestal zijn deze totems dieren, doch ook planten en andere naturaliën worden daarvoor uitgekozen; geldt als totem een dier, dan beteekent zulks dat de bezitter daarvan nimmer zulk een dier zal mogen verorberen. Deze nomaden zijn ware omnivoren; alle gedierte, dat in hun bereik komen, wordt door hen gegeten, als

slangen, visschen, larven, groote insekten, kikkers, zoome kangoeroes, emu's, etc., terwijl alles wat het plantenrijk aan eetbaars oplevert, eveneens door hen wordt verorberd, zocals het zaad van waterplanten (Nadoo) en een uiachtig gewas (Yeka). Van cultuur is geen sprake. De Arunta's nemen soms blanken, wanneer zij daarmede op goeden voet komen te staan, in hun stam op, die dan natuurlijk ook in het bezit worden gesteld van een totem; zoo was aan Sir Baldwin Spencer, die in samenwerking met Gillen menig boek over de inboorlingen van Centraal Australië heeft geschreven, na jaren met hen in aanraking te zijn geweest, het totem van de Witchetty Grub verleend; zoo werden ook professor Porteus, hoogleeraar in de clinische psychologie aan de Hawaii Universiteit en den hoofdbambtenaar van het departement van onderwijs te Melbourne, Croll, door Arunta's in hun stam opgenomen; den eersten werd de Ilya (Casuaris of Emu) als totem verleend, terwijl den heer Croll de wilde kat (Chilpa) werd toebedeeld. Beide heeren hebben ruim een jaar geleden van Adelaide uit een expeditie naar Centraal Australië ondernomen met het doel, de intelligentie van deze inboorlingen te bestudeeren, waartoe zij met hun personeel zich eenige maanden op bovengenoemd zendingsstation hebben opgehouden. De afstand van Adelaide tot Alice Springs is

ongeveer 1000 mijlen. Zij waren zoo fortuinlijk eenige volkomen wilde troepen te ontmoeten, geheel naakt en gewapend met speren, boomerangs en schilden en hadden voorts het voorrecht verschillende ceremoniën bij te wonen. De door de Arunta's uitgevoerde dansen zijn alle z.g. corroboree dan wel vruchtbaarheid afsmeekende dansen, altijd aan een bepaald dier gewijd, waar door men dan

hoopt meer voedsel voor den stam te verkrijgen. Op bijgaande afbeelding zien wij eene vertooning van de Ilya (Emu) corroboree; de op de lichamen voorkomende witte lijnen zijn aangebracht met vederdons, waarvoor in de meeste gevallen de bruine valk als leverancier zijn leven heeft te laten. Het gebruikte kleefmiddel is der mannen eigen bloed, dat uit hun benedenarm wordt afgetapt, nadat de bovenarm behoorlijk is afgebonden: menschenbloed speelt als kleefmiddel een groote rol bij de Australische inboorlingen, evenals de alom vindbare roode oker, welke van tijd tot tijd in de zomermaanden in stofwolken de groote steden een ongewenscht rood tintje komt brengen. Ook witte pijpaaide is een geliefkoosd decoratiemiddel, waardoor het geheel, bruinzwarte huid, roode oker en witte klei een niet onharmonisch geheel vormt. De, den dansers aangetrokken broekjes zijn voor de bijzondere gelegenheid gedistribueerd en doen daardoor afbreuk aan het origineele van de photo. De op den voorgrond zichtbare bundeltjes eucalyptusblaren moeten het dansen als het ware begeleiden door het geritsel, veroorzaakt door de in beweging komende mannen. Een koor van oude mannen, soms van oude vrouwen, wanneer het geen heilige corroborees betreft, slaat met stokken, steenen of boomerangs de maat, terwijl tevens voor een toepasselijken zang wordt zorg gedragen. Soms duren deze dansen slechts eenige minuten, soms ook een geheelen nacht, met tusschenpoozen natuurlijk, waarbij dan groote vuren worden ontstoken, waardoor het geheel een eenigermate griezelig aanzien

krijgt. De bewegingen zijn wild en dramatisch de uitgestooten geluiden, waarbij de opblaaierende vlammen de beschilderde naakte lichamen satanisch verlichten. KOOKABURRA

VERDWIJNENDE TYPES

Naar wij uit goede bron vernemen is de kapitale boerenhofstede „Landzicht” in den E... polder wegens opheffing van het bedrijf onderhands verkocht.

'n GEWOON bericht, zooals wij dikwijls in de provinciale dagbladen te lezen krijgen, oogenschijnlijk van geen bijzonder belang. En toch zijn dergelijke berichten tekenend, omdat zij het bewijs leveren

dat gaandeweg de „oude kapitale boerenhofsteden”, de monumenten van oud-hollandsche eenvoud en degelijkheid verdwijnen. Zij verdwijnen met het te loor gaan van de belangrijkste tak van het primitieve boerenbedrijf waarop vroeger de ras-echte Noord-Hollandsche boer teerde. Twintig jaar terug waren alle boeren uit de groote polders in de Berger- en Egmondermeer onder Alkmaar,

van vader op zoon: kaasboer. Er was hier slechts één bedrijf: kaas maken, ook boter. De boer en de boerin waren er trotsch op als de baas bij de inkoopers aan de markt bekend stond als „'n beste kaaser”. Dat was een eertitel. 'n Beste kaaser was niet alleen een kundig vakman, die een

veestapel had met hoog vetgehalte, maar ook een eerlijk man, die nooit knoeide en altijd met puike waar voor den dag kwam. Van zijn stapel werd op de Vrijdagsche markt nooit het zwarte zeiltje, waarop altijd naam van boer en boerderij met flinke witte letters, gelicht, de kwaliteit was bij alle inkoopers

bekend, de 12-ponders van Groenland of Landzicht hadden jaren lang een gevestigde reputatie. De „beste kaasers” waren „los” voordat de markt begon, want zij hadden hun vaste afnemers. Overproductie kenden zij niet, hun waar, puik en goed belegen, ging altijd vlot van de hand. Het kazen was een loonend bedrijf, er moest wel hard gewerkt worden, maar er werd goed geld mee verdiend ook. De ras-echte boer was niets anders dan „kaaser”. Hij had zijn melkvee, zijn jong vee om te fokken, zijn groenland, zijn hooiland en zijn gereedschap, één varken voor de slacht, wat kippen voor de vrouw, soms 'n akkertje, vóór zijn ruiten, voor wat bouwverij, of als het 'n liefhebber was, voor wat blommetjes en daarmee was het uit! Hij kaasde, dat was zijn bedrijf, zijn huisarbeid. Voor wat anders had de kaasboer geen tijd. Hij zat 's morgens met zijn volk om 5 uur onder de koeien en was blij als hij 's avonds tegen 9 uur klaar was. Twee keer melken, twee keer kazen, met alles wat er om en aan hing, was het werk

van iederen dag. Er werd goed geld verdiend, maar hij had dan ook, net zoo goed als zijn volk, 'n heel langen werkdag. Twaalf uur in touw was heel gewoon. Als er koeien op kalven stonden kwam er soms nog wel nachtwerk bij. En als het tegen hooitijd liep, dan zat de boer wel eens in de verdrukking om alles op tijd voor elkaar te krijgen. Zonder hulp kon de boer, met de boerin er bij, het kazen niet klaar spelen. Een knecht en een meid, tegen een tientje in de week met den kost, had hij al gauw. En dan was het voor allen op de boerderij nog hard werken, altijd gebonden en nooit vrij, Zondags ook niet. Hij nam het er goed van, de boerin zorgde voor goed voer en 'n warmen stal, dat kwam den baas en het volk op de boerderij, net zoo goed als het vee, eerlijk toe. Er was altijd vol-op en wat er op de tafel kwam was in orde: stevige

kost, 'n flink stuk spek op zijn tijd en 's avonds altijd 'n goed bord pap, zóó dik dat de lepel er in bleef staan! Dat ras is hier zoo goed als verdwenen. Tegenwoordig, nu de melk „zoet” weggaat, zet de boer 's morgens en 's avonds zijn volle bussen bij zijn damhek, de melkrijder, tegenwoordig ook al chauffeur op zijn vrachtauto! pikt de bussen op en zet 's avonds de ledige bussen weer op het

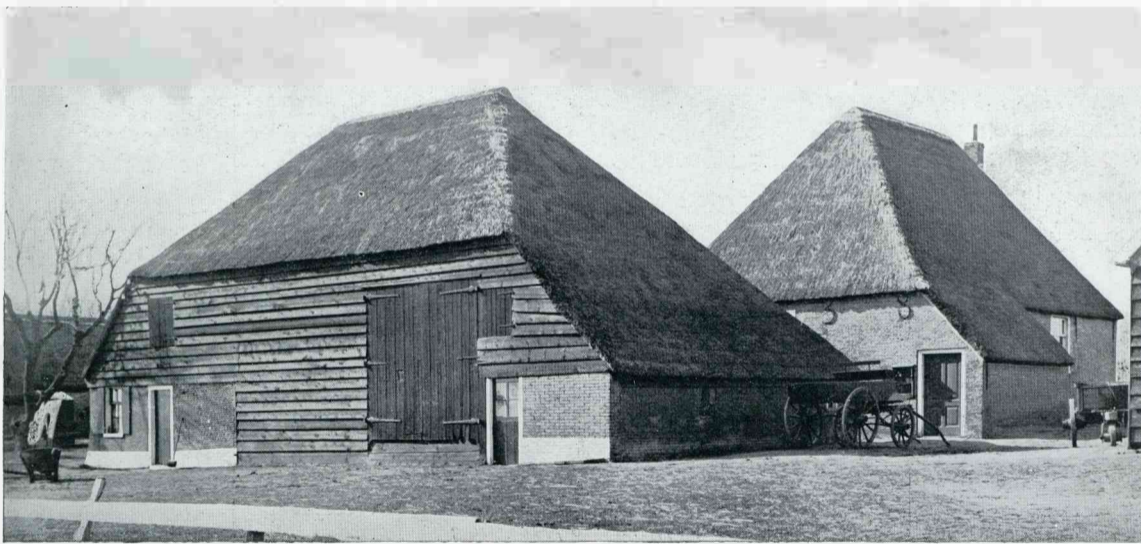

Foto C. J. Steenberg

EEN DER OUDSTE BOERDERIJEN IN DE PURMER

erf. Eenmaal in de week van de fabriek het contróle-staatje op zijn vetgehalte, eens per maand het afrekenbriefje: afge-loopen! De kaasboer werd leverancier van melk en de groote hofstede, die gebouwd was voor de kaasmakerij, waarvoor veel ruimte noodig was, werd overbodig. Vroeger had hij be-

halve de stal voor het melkvee, het vierkant met „de kapbarg”, de bijstallen voor het fokvee en voor het werkpaard, berging op de hoeve voor zijn gerij en zijn gereedschap, ook de noodige ruimte noodig voor zijn kaasbedrijf, hij moest voldoende plaats hebben voor zijn melkkuipen,

VERDWIJNENDE TYPES. EEN OUDE BOERENHOFSTEDE

vaten en tonnen, voor de kaaspersen en de zoutkisten, voor de koppen en de volgers, de lekbakken en de droogrekken, voor zijn stook-inrichting, want hij kaasde op temperatuur, hij moest zijn bijgereedschap: kliener, kaasmessen, zeefdoeken en de rest kunnen bergen, er moest ruimte zijn voor het stapelen op de kaasplanken! Nu de melk zoet weggaat is al die rompslomp en ruimte niet meer nodig: de boerderij werd, zonder het kaasbedrijf, te groot, hij kreeg ruimte over. En tijd ook! Maar ruimte en tijd kon hij best benutten, hij ging er dus wat bij doen. Zoo werd de kaasboer, naast melk-leverancier, b.v. fokker, hij nam schapen of varkens, of hij werd wetweider of hij begon zoo iets als een hoenderpark met broedmachines en 'n paar honderd kippen die zijn mooiste groenland in 'n paar maanden totaal bedierven. Sinds de groote bollenkweekers uit Hillegom en Lisse hier, jaren terug, proefvelden hebben gehad en toen de grond het „deed” graag zes à zevenduizend gulden voor een

bunder goed land betaalden, zijn zij hier begonnen stukken groenland te scheuren en hebben zij, zoo goed als de kleine kweekers, hun bollenkraam. Behalve melk-leverancier, fokker en kippenboer werd de boer bollenkweker. En eenmaal de spa in den grond ging het al gauw verder. Er kwamen stukken land met voerbieten en aardappelen. Aardbeien was ook geen slechte teelt als het gewas meeviel! Al hebben wij hier nog geen bunders met Amazones zooals onder de Wijk en Heemskerk, drie of vierhonderd roe bij één erf is al geen zeldzaamheid meer. De boer werd er ten slotte tuinder bij en tegenwoordig doet hij zoo'n beetje van alles! De echte kaasboer is verdwenen. En met hem de oude hofsteden die, achter de geschoren hagen

en de plat-opgesnoeide lindebomen, met de kleine vensters en de smalle boograampjes, in hun soberheid, geslotenheid en strengen vorm het evenbeeld waren van de vroegere bewoners: degelijk, stevig en eenvoudig, stug, stijf en gesloten, zonder uiterlijk vertoon of eenige uitbundigheid.

☞ Het te-niet gaan van de kaasmakerij, als huisarbeid, is natuurlijk verbonden met het economisch verloop van het boerenbedrijf: vraag naar grond voor andere doeleinden, de loonkwestie en de machinale fabricatie. ☞ Toen er jaren terug overal geëkaasd werd, waren er hier in de omgeving twee kweekers, die samen 'n paar bunder bollenland hadden, nu zijn er al vier kweekers die de beste stukken land, bij tien en twintig bunder tegelijk, opkopen, behalve de keuterboertjes die het bescheiden aan doen. Er zijn hier velden met narcissen en tulpen als onder Sassenheim en Lisse! De vroegere prijs van goed groenland varieerde tusschen de 2, 2½ à 3000 gulden per bunder, bij deze prijzen was het kazen loonend. Eenige jaren geleden kwam hier een oude hofstede onder den hamer. De hoeve met tien bunder land ging voor f 82000 weg, het land was bestemd voor bollencultuur. Als er meer dan het dubbele te maken valt, dan is er geen boer die een goed bod op zijn bezit van de hand slaat, al is het erf driehonderd jaar „in de familie”. Het gevolg was, dat er aan het boerenbedrijf grond onttrokken werd voor bollencultuur. Maar voor het veranderen van groenland in bollenland was het noodige vaste en losse werkvolk noodig. Bij vaste werkuren betaalden de kweekers hooger loon dan de kaasers konden betalen. Het jonge volk werkte liever op de bouwerij dan op de boerderij, niet alleen omdat zij beter loon kregen, maar ook omdat zij op de bouwerij vaste werkuren hadden en meer vrijen tijd kregen. Op de boerderij was er, buiten den etenstijd om, feitelijk nooit rust, bij de kweekers was het werk op tijd afgelopen. Het gevolg van de wijziging in de grond-exploitatie was, dat de kaasboer al gauw volk te kort kwam. Alleen met de boerin kon hij het

werk niet af. Had hij geen voldoende hulp in zijn gezin, dan liep het spaak. Door zijn landbezit was hij echter aangewezen op een bepaald aantal beesten, kon hij nu door te-kort aan werkkraft de opbrengst van dat aantal niet verwerken, dan kwam hij te staan voor het vraagstuk: land wegdoen, vee wegdoen of de niet-verwerkte opbrengst van de hand doen. Het evenwicht tusschen: veestapel, landbezit, opbrengst en werkkraften voor het bewerken van dien opbrengst werd verstoord, het bedrijf ontwricht en daarmede verdween de vroegere zekerheid van het rendabel bestaan. En toen de fabriek kwam, die bij machinale fabricatie tegen lager loon, het noodige product bij voldoende aanvoer van grondstof leveren kon, was voor de kaasboeren al gauw het vet van den ketel en het vonnis geveld ook. ☞ De kaasmakerij, als huisarbeid, het oude boerenbedrijf par excellence, verdween en de groote hofsteden, die voor het kaasbedrijf, waarvoor veel

ruimte noodig was, gebouwd waren, werden overbodig en verdwenen dus op hun beurt! ☞ De oude hofstede of hoeve bestond uit twee gebouwen, het hoofdgebouw en het bijgebouw, waarbij soms nog een afzonderlijke bergschuur. De twee groote gebouwen waren soms aan-een gebouwd, doch niet onder één kap. Het type van de twee gebouwen was door-

gaans gelijk, uiterlijk, in vorm hetzelfde, stonden er dan twee volkomen gelijke boerderijen op een erf. Een van de oude hoeven hier bestaat zelfs uit drie gebouwen, de buurt draagt den naam van het complex „Driehuizen”. De twee gebouwen staan naast elkaar, het derde is van het erf gescheiden

door den overweg. Het geijkte type is vierkant of langwerpig vierkant, met een verdieping die, tegenover het hooge schuine rieten dak, onevenredig laag is. De bouw is statig en massief, maar door de lage verdieping gedrukt en door de kleine ramen dicht en gesloten. Stal, vierkant met den berg, dorsch met de staldeur voor het inrijden naar het vierkant, bijstal, bergplaats en de woning is onder één kap gebouwd. De ingang is steeds door den stal, de dorsch heeft 'n afzonderlijken ingang. De hooiberg is bij de oudhollandsche boerderij in het gebouw; bij een goed hooi-jaar, als de berg vol is, komt de bij-berg op het erf. De stal is aan de langs zijde, de beesten zijn in een rij opgesteld, het is er steeds half-duister, door de smalle boograampjes valt slechts spaarzaam het daglicht. De beesten staan op een verhooging, afgedekt met stroo, waaronder de giergoot die naar de gierput loopt. Het vuile stroo, met de mest, wordt een of twee keer per dag weggekruid naar den mesthoop: het waardevol bezit van den boer. In het vroege voorjaar gaat deze ruige stal-mest over het land als hoofdbemesting, bijbemesting volgt later met kunstmest. (Slot volgt)

WILLEM STUMPF

Foto Kunstgesch. Seminar Marburg

DE WELFENSCHAT. VOORZIJDE VAN HET DRAAGBARE ALTAAR VAN EILBERTUS
(Lang 35.7, breed 21, hoog 13 cm.)

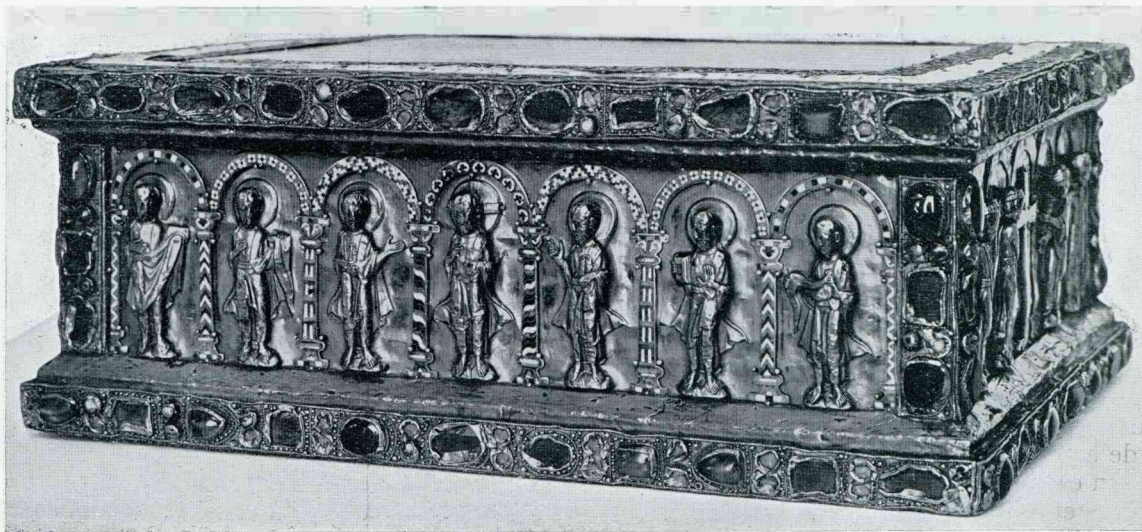

Foto Kunstgesch. Seminar Marburg

DE WELFENSCHAT. GERTRUDISSCHRIJN
(Lang 27, breed 20.7, hoog 10.3 c.m.)

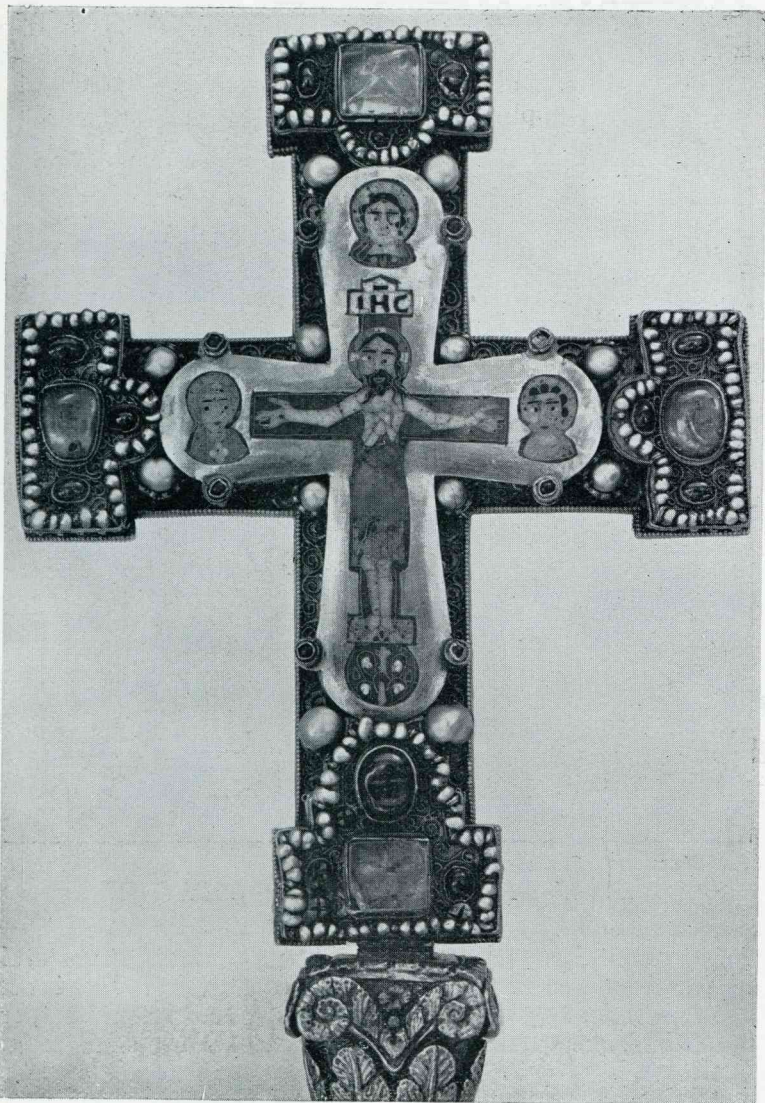

Foto Kunstgesch. Seminar Marburg

HET WELFENKRUIS

(Hoog 15.5, breed 12.5 c.m.)

DE WELFENSCHAT¹⁾

AFGAANDE op den naam dezer verzameling meesterwerken van middeleeuwsche goudsmeedkunst, waarover den laatsten tijd nogal gesproken is, zou men geneigd zijn te denken, dat met den Welfenschat bedoeld wordt de huisschat van het Welfische vorstenhuis. Toch is dit niet het geval en in zooverre is de naam misleidend. Het is een kerkschat, bestaande uit een groot aantal voorwerpen, welke dienden tot bewaring van reliquiën — vele bevatten die trouwens nog. Juister zou het daarom zijn om te spreken van den reliquiënschat van het huis Brunswijk-Lüneburg, maar de algemeen gebruikte naam is typeerder, immers het ontstaan en de groei der verzameling hangen ten nauwste samen met het Welfische huis. De oorsprong der stad Brunswijk is volgens de (niet als juist aangenomen) overlevering te vinden in den bouw van de Villa Brunesvic en den burg Dankwarderode door twee broers, Bruno en Dankwart. Wel schijnen zij behoord te hebben tot een jongeren tak van het beroemde saksische Liudolfingische vorstenhuis: de Brunonen. Op genoemden burcht nu stichtte omstreeks 1036 Gertrud, dochter van graaf Dirk III van Holland en gemalin van graaf Liudolf, een kerk, gewijd aan den H. Blasius, en legde tevens den grondslag voor den Welfenschat door aan deze domkerk een kruis te schenken voor de zielsrust van haar man. Haar afstammeling Hendrik de Leeuw, de beroemde tegenstander van Barbarossa, stichtte de stad Brunswijk en zijn zoon, keizer Otto IV, vermaakte alle reliquiën die hij bezat, waaronder de vele door zijn vader uit het H. Land en Byzantium meegebracht, aan den St. Blasiusdom. Daar intusschen het Welfische met het Brunonische huis vermaagschapt was, waren alle reliquiën, in het bezit van beide huizen, nu aan het domkapittel gekomen en vormden aldus de kern, waaromheen zich de latere aanwinsten gegroepeerd hebben. Door talrijke geschenken groeide de schat gestadig aan, tot hij in 1482 uit niet minder dan 140 voor-

1) Hoewel vóór 1932 geen afbeeldingen van de Welfenschat in de geïllustreerde pers mogen verschijnen, hebben wij door een bijzondere overeenkomst voor „Buiten” het recht hiertoe weten te verkrijgen. RED.

werpen bestond, waarvan echter bij inventarisatie in 1697 een groot aantal, zoowel door verkoop en afgifte als door diefstal, verdwenen bleek. Met de Hervorming werd het kapittel van den St. Blasiusdom Protestantsch en de schat ging hierdoor voor de R.K. kerk verloren; in 1691 keerde hij hierin terug, toen de hertog van Brunswijk hem aan zijn neef te Hannover, die R. Katholiek was, ter betaling van militaire hulp afstond. Vandaar kwam hij in 1861 in het Welfenmuseum, maar werd, toen in 1867 Hannover pruisisch geworden en de collectie tot fidei-commissair eigendom van het hannoveraansche vorstenhuis verklaard was, naar een slot bij Weenen overgebracht. Nogmaals verhuisde hij en werd ten slotte in 1918, bij het naderend revolutiegevaar, tijdelijk naar Zwitserland getransporteerd. De Welfenschat is van groote materiele, geschiedkundige en kunsthistorische waarde. Hij dankt zijn ontstaan aan de door de R. K. geloofspraktijk aangenomen reliquiën-vereering, die vooral verbreid werd in den tijd der Christenvervolgingen. Reeds spoedig ontstond in de Oostersche kerk de gewoonte om de lichamen der Heiligen te verdeelen in tal van reliquiën, waarvan men aanvankelijk in het Westen echter afkeerig was. Toen hier evenwel de behoefte aan reliquiën steeds sterker werd, stuurde het aan reliquiën buitengewoon rijke Byzantium een groote hoeveelheid van deze voorwerpen naar West-Europa, wat met zooveel bedrog gcpaard ging, dat de kerkelijke conciliën hiertegen streng moesten optreden. De vereering der reliquiën van den Welfenschat heeft tot den aanvang der 16e eeuw geduurd, toen het domkapittel Protestantsch werd, maar de achting voor de kunstwaarde der voorwerpen en de hieraan verbonden historische namen, zooals die van Hendrik den Leeuw, heeft hen beschermd en met zekerheid kan worden aangenomen dat zij authentiek zijn, voor zooverre zij dat waren bij den aanvang der Hervorming. Afgezien van de verliezen bevond de collectie zich tot voor kort in denzelfden staat als in den aanvang der 16e eeuw, toen de verzameling als zoodanig werd afgesloten, hetgeen met het oog op de talrijke verhuizingen wel een wonder mag heeten. In den Welfenschat had men daardoor een collectie, die op haar gebied een geheel

Foto Kunstgesch. Seminar Marburg

SOKKEL VAN HET WELFENKRUIS

(Hoog 17.5 c.m.)

vormde van de kerkelijke kunst der Middeleeuwen, niet vertroebeld door latere aanwinsten. Feitelijk was zij, daar er in de eeuwen van haar ontstaan geen scheiding was tusschen kerkelijke en profane kunst — immers de kunst stond toen in dienst der kerk — een verzameling, die mede van de mooiste voortbrengselen bevatte van den kunstzin en de technische vaardigheid der middeleeuwsche goudsmeden. Tevens moet men in het oog houden, dat het gebruikte materiaal aan goud en edelgesteenten, paarden en gesneden steenen, zoowel als de wijze van bewerking, niet uitsluitend uit aesthetisch-decoratief oogpunt beschouwd moet worden, immers men poogde ook symbolisch de krachten uit te beelden, die zich in de reliquiën openbaarden. ☞ Niet alleen in het emailwerk en het relief, maar ook in de vormen treedt de samenhang tusschen schilder- en goudsmeedkunst in de oudste voorwerpen aan den dag. Duidelijk spreekt de invloed van schilderstukken en miniaturen. In den laat-romaanschen tijd gingen de goudsmeden ook in de leer bij de architectuur; op de grens van deze periode staat de beroemde hiernevens afgebeelde koepelschrijn. ☞ Tevens blijkt ook uit de oude werkstukken, hoe in dezen tijd Byzantium op kunstgebied den toon aangaf. Men werkte naar voorbeelden der byzantijnsche kunst, maar waar deze voor de oplossing van vraagstukken geen weg aangaf, dacht men deze zelf uit. Omtrent de vervaardigers der oude stukken is niet veel bekend; van sommige staat die vast, van andere kan men wel de streek van herkomst bepalen. Zoo schijnen vele stukken uit Neder-Saksen, speciaal Brunswijk, afkomstig te zijn, verscheidene uit andere streken van Duitschland. Het belangrijkste stuk, het Welfenkruis, is, naar aangenomen wordt, te Milaan vervaardigd. Het is ook niet uitgesloten, dat te Brunswijk een onder geestelijke leiding staande werkplaats bestond, waar kunstenaars zekeren tijd kwamen werken. ☞ In den Welfenschat vindt men alle types van middeleeuwsche liturgische voorwerpen, behoorend tot de reliquie-verreering en van elk type is de ontwikkeling van de 11e tot de 15e eeuw na te gaan. ☞ De kruisen komen in alle periodes voor. Het zeer oude Welfenkruis is een processiekruis, wat bewezen wordt door de metalen punt waarmede het

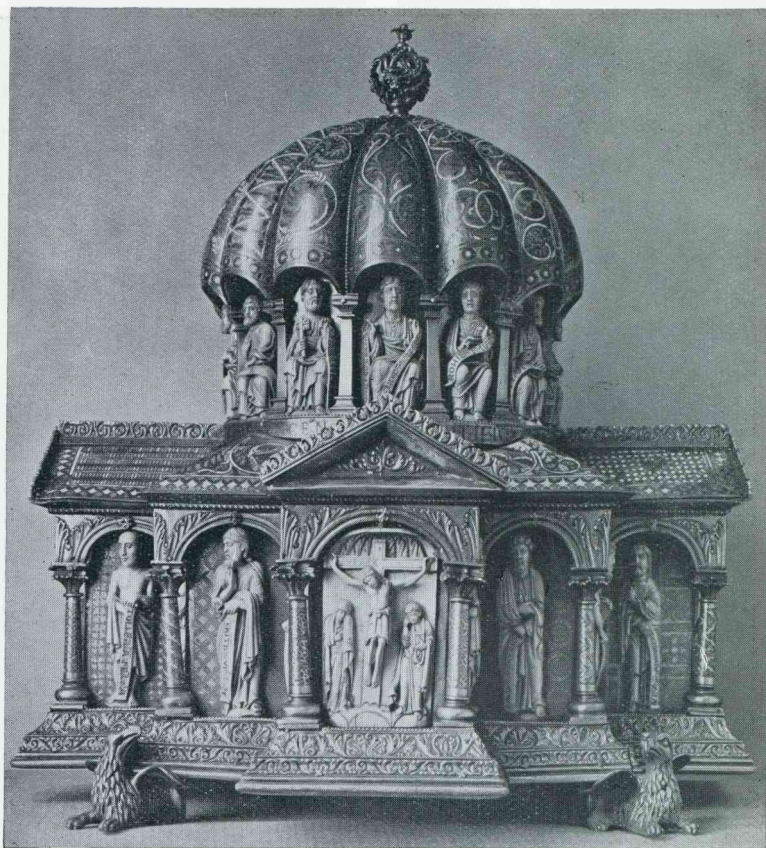

Foto Kunstgesch. Seminar Marburg

DE WELFENSCHAT. KOEPELSCHRIJN

(Hoog 45,5, breed 41 c.m.)

in het voetstuk past. Mogelijk is ook, dat het met het voetstuk bij kroningsprocessies in de hand gedragen werd. Het is een gouden kruis, 15,5 cm lang, op een 17,5 cm. hoogen voet, en is versierd met émail cloisonné, filigrain-werk en edelsteenen (saffieren, bergkristal, granaten). Het bestaat uit 3 deelen: het enkolpion, (de verchristelijkte amulet, oorspronkelijk een rond voorwerp, dat later allerlei vormen kon hebben), dat de reliquie bevat, het kruis zelf en den voet met gewelfden onderbouw op drie leeuwenklauwen, op welke weer geniën des doods met naar beneden gerichte fakkels zijn afgebeeld. ☞ Naast de kruisen nemen, vooral in den eersten tijd, de draagbare altaren, de altaria portatilia, een voorname plaats in. Deze altaren voldeden in liturgisch opzicht aan alle vereischten voor een kerkaltaar: een steenen tafel, waarin zich reliquiën bevonden, terwijl het omhulsel slechts voor bescherming was aangebracht; verder de wijding door den bisschop van deze tafel — die feitelijk het sepulchrum is (graf, heiligengraf, een altaar werd oorspronkelijk boven zulk een graf opgericht) — terwijl zij tevens het sigillum (zegel) bevatte, immers de tafel, vervangende de altaarsteen, werd geacht door den bisschop verzegeld te zijn en verbreking hiervan was dus ontwijding van het altaar. Aan de zijwanden is te zien, dat deze reliquieschrijnen kunstzinnige vormgeving zijn van de gedachte, dat altaren opgericht werden boven het graf van een heilige, want hun versiering is ontleend aan antieke sarcophagen, waarbij figuren van Christus, apostelen en heiligen op den voorgrond treden. ☞ In streken, waar tegenwoordig nog de consecratie van het altaar eerst na eenigen tijd kan plaats hebben, plaatst de priester zijn altare portatile op het geïmproviseerde of op wijding wachtende altaar. De reliquieschrijnen als van Gertrud en Eilbertus waren echter te teer van materiaal en bewerking, dan dat zij voor dit doel gebruikt kunnen zijn. Waarschijnlijk hebben beide soorten naast elkander bestaan: voor werkelijk reis-gebruik diende de transporteerbare tabula itineraria, de reis-tafel — voor reliquie-feesten, voor pronk en versiering in dom en hofkapel schrijnen als die van Gertrud. Zelden of nooit zullen deze voor de mis gebruikt zijn en zonder angst voor beschadiging konden zij dus in goud-filigrain en émailwerk, met ivoor en bergkristal bewerkt worden. ☞ De Gertrudis-altaarschrijn, vervaardigt te Brunswijk omstreeks het midden der 11e eeuw, draagt in een eikenhouten kistje, dat met gedreven goud, émail cloisonné en edelsteenen versierd is, een porfieren plaat. Aan de voorzijde staan tusschen de zuiltjes de figuren van Christus en zes apostelen in goud-émail cloisonné; aan de achterzijde Maria met 6 apostelen. Ook de smalle zijden vertoonen figuren. De Eilbertus-altaarschrijn is van de hand van den Keulschen meester Eilbertus,

Foto Kunstgesch. Seminar Marburg

DETAIL VAN DEN KOEPELSCHRIJN

die omstreeks 1150 leefde. Het eikenhouten kastje is belegd met platen in émailwerk. Het deksel vertoont o.a. onder een bergkristallen plaat een miniatuur van Christus met Evangelisten en apostelen. De zijden zijn door vergulde pijlers in émailwerk verdeeld in vakken, waartusschen profeten en andere figuren staan. ☒ In tegenstelling tot den voornamen eenvoud der oudere werken werd in lateren tijd de uitvoering der altaria portatilia gekenmerkt door grooter pracht. Aanvankelijk was de sarcophaag de aangewezen vorm om een klein gedeelte van een heiligenlichaam te bevatten, mettertijd kregen de schrijnen ook den vorm van een huis — zulks in navolging der antieke sarcophagen, immers deze zijn het laatste huis des menschen — of ook van een kerk, zooals de reeds genoemde koepelschrijn, waarbij de kunstenaar wellicht den ronden vorm van een byzantijschen kerkkoepel als passend voorbeeld voor den vorm der reliquie, een heiligenhoofd, zich gedacht heeft. De koepelschrijn is een kruisvormige koepelbouw, de constructie is van eikenhout met vergulde of geëmailleerde koperen platen en snijwerk uit walrurstand. De tusschen de arcaden staande figuurtjes stellen 16 profeten voor, waartusschen naar voren springende voorstellingen van de H. Familie, de Drie Koningen, de Kruisiging en Vrouwen aan het Graf. Tusschen de pijlers aan den koepel zitten de figuren van Christus en de twaalf discipelen. De schrijn is afkomstig uit Keulen en werd tegen het einde der 12e eeuw vervaardigd. ☒ Busten of schrijnen in den vorm van een hoofd (capita, hermae) waren een zuivere vormaanduiding van de reliquie, die ze bevatten, gelijk ook de arm-schrijnen (brachia), waarbij door de begeleidende attributen den geloovigen werd aangeduid van welken heilige de reliquiën afkomstig waren en welke zijn stand was. Zoo duidde b.v. de lelie op een kogel bij den arm van den H. Sigismund, een Frankisch koning uit de 6e eeuw, diens koningschap aan. Bij de meeste brachia is de houten kern belegd met gedreven zilveren of koperen beslag, de plooiën van de mouw en het kanten borduursel — het laatste soms met edelsteenen bezet, zijn met dikwijls natuurlijke levendigheid nagebootst. ☒ De arm

welke reliquiën bevatten: médaillons en andere om den hals of op de borst gedragen voorwerpen — de gekerstende heidensche amuletten — banden voor perkamenten handschriften, zoo de prachtig met miniaturen versierde band uit 1339, maar hoe interessant deze ook zijn, de beperkte plaatsruimte verbiedt ons hierop nader in te gaan. Ons doel is bereikt, wanneer wij den lezer in woord en beeld een idee hebben gegeven wat ed Welfenschat was. Wij zeggen „was”, want ook den Welfenschat hebben de stormen van den Wereldoorlog niet onberoerd gelaten. Kort geleden werd hij aan een consortium van drie Frankfurter kunsthandelaars verkocht en op dit oogenblik zijn reeds verscheidene der meest belangrijke stukken den Oceaan overgestoken, waar zij in Dollarland de musea sieren, vooral dat te Cleveland. Sic transit . . . . LINTER

PECHVOGEL

DE kleine koopman in merkwaardig uiteenlopende ongeregelde tweede- en, in uiterste noodzaak, derdehandsch goederen, had zich aangepast aan de wijze van adverteeren in Beloutsjistan gebruikelijk. Met versmading van de kolommen, welke wij daarvoor beschikbaar zouden stellen, deelde hijzelf, met merg en been doordringende stem, zijne toekomstige cliëntèle mede, dat hij zocht: vodde . . . vodde . . . ☒ Om niet al te eentonig te worden en daardoor zijn afgevers min gunstig te beïnvloeden, galmde hij, van wijl tot wijle, ook de vraag: „Wie heeft er wat op te ruimen? Wie heeft er wat op te ruimen? . . . .” Want, tenslotte, dient nog vermeld, dat hij, om met geen halve waarheden aan te komen, elke uiting van zijn koopmanschap steeds éénmaal herhaalde, met de speculatie nu zeker niet te worden misverstaan. ☒ Juist wilde deze omroeper zijn ongetwijfeld ook tweedehandsche kar verder over de straat rollen, toen een juffrouw met een muizengezicht, waarop als misplaatste laatste Aprilgrap een wrat had postgevat, aarzelend de deur van hare behuizing opende. Met een blik, welke alles te beteekenen kon hebben, keek zij naar den voorovergebogen, kracht-aanzettenden man. Daarna wenkte zij. Niet zoo positief als een Kenau Hasselaar dat manuaal gespreid zoude hebben, maar niettemin voor den koopman in-alles overduidelijk. Althans hij zag er van af, nog langer in een weliswaar beeldhouwlijken, maar toch ook ongemaaktijken stand de juffrouw aan te zien. Hij liet de kar dompen en liep, één stuk activiteit, naar de eigenaresse van de wrat op het muizengezicht. ☒ „Morgen, morgen”, zeide hij. „En wat hebt u? En wat hébt u?” ☒ De juffrouw keek verlegen en kreeg een kleur. De koopman zag het en knikte goedkeurend, want zulke klanten zócht hij, maar ze waren schaarsch tegenwoordig. Het was niet zoo gemakkelijk meer relaties aan te knopen, met mejuffrouwen, die bloosden. Daarom moedigde hij aan: „Zeg u het maar 's, zég u het maar 's!” ☒ De juffrouw, door zulk een gemoeidelijkheid blijkbaar overtuigd, dat zij voor den dag kon komen met dat wat op haar hart lag, sprak er nu vrijuit over. Het ging om een petroleumstel. ☒ Nauwelijks had zij dat woord geuit, of het gezicht van den koopman betrok. Het had, tot op heden, iets geleden op 'n geurig man-

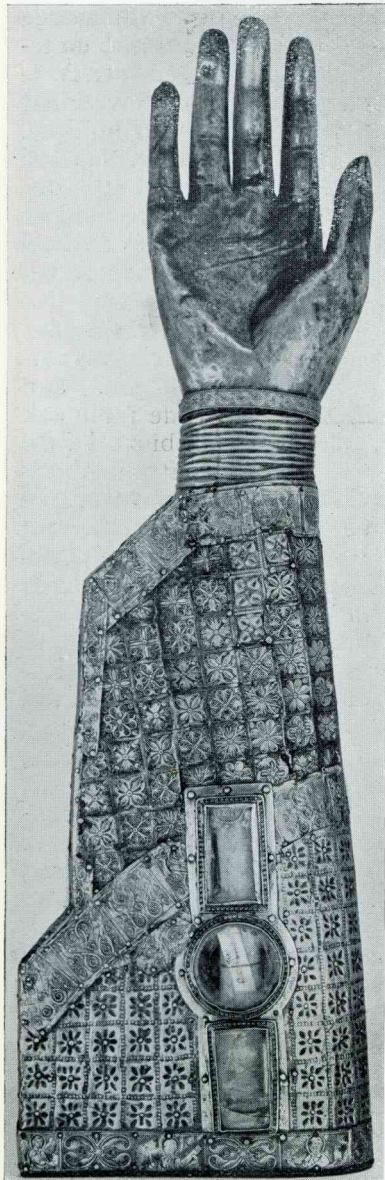

Foto Kunstgesch. Seminar Marburg
ST. LAURENTIUS-ARM
(Hoog 54 c.m.)

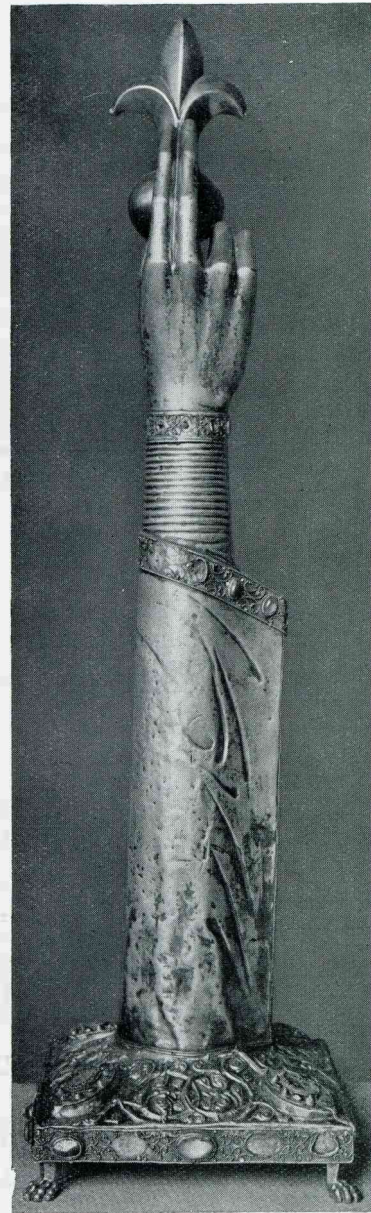

Foto Kunstgesch. Seminar Marburg
SIGISMUND-ARM
(Hoog 73.7 c.m.)

darijntje, even rond van vorm en goud-geel van tint, maar niet langer mocht het de pretentie koesteren hiermede op een lijn te worden gesteld. Zelfs de tint van het mandarijntje veranderde en werd donker als een kokosnoot. „'n Petroleumstel? 'n Petroleumstel?” vroeg hij en in zijn stem klonk al de verachting, welke een mensch kan koesteren voor het meest afzichtelijk iets, dat hij op zijn levensweg ontmoet. „Ja, ik dacht . . .” „Verkeerd gedacht, verkeerd gedacht. Zijn het geen tijden meer voor. Wie koopt er nog een petroleumstel? Een petroleumstel? Wat moet ik daarmee beginnen? Kan 'k niet kwijt, niet kwijt.” „Nu ja”, wilde de juffrouw ook weer wat zeggen, maar met een plechtig gebaar van hooggeheven handen, waaraan piekende vingers iets dreigends gaven, bezwoer de koopman het gevaar, door de welsprekendheid van de juffrouw overreed te worden. Het succes werd bereikt, want vol ontzag trad ze een stap achteruit, dezelfde afstand achterwaarts afleggend, welke ze daar straks buiten hare behuizing ging, zoodat ze opnieuw zich bevond in de rooilijn. Het is mogelijk en zelfs waarschijnlijk, dat dit den koopman te ver ging, maar hij liet niets daarvan blijken, integendeel vervolgde hij verder te spreken over de slechte tijden, over de malaise en over de onmogelijkheid met een gekocht petroleumstel nog ooit zaken te doen. Elk woord, dat hij zeide, was bedoeld om de juffrouw meer murw te maken en haar vooral de onzinnige idee te ontnemen, dat zij voor een petroleumstel meer dan hoogstens veertig cent zou kunnen erlangen. Nog steeds doorsprekend bereikte de koopman zijn doel. De juffrouw stond daar in de deuropening, als een geslagen hond. Zoo

Foto C. Lohmann

NA HET ONWEER

af en toe waagde ze even te knikken, maar zoodra ze bemerkte dat zelfs dit kleine beweginkje haar kwalijk werd genomen, daar de koopman direct daarop dan nog nadrukkelijker betoogde over de slechte tijden, slechte tijden en geen cent los te krijgen, geen cent los te krijgen, liet ze ook dit achterwege. Haar houding was verder een eerbiedig luisterende. „En toen, eindelijk, oordeelde de koopman den tijd rijp voor het stellen van zijn vraag: „En wat voor 'n stel is het, wat voor 'n stel? Laat me 't dan maar eens kijken, laat maar 'ns zien. Waar hebt u het, waar hébt u het?” „De juffrouw trad nog één stap achterwaarts. Ze stond nu veilig en deze zekerheid scheen haar den moed te geven, om te zeggen: „Och nee, nee, laat u dan maar. Ik heb heelemaal geen petroleumstel te koop. Maar ik zag er een op uw wagen liggen en ik had zoo gedacht, misschien wil u wel . . . Ik had er een noodig, maar nee, nee, laat u dan nou maar . . .” „De deur werd dichtgemaakt, En hoezeer de koopman ook trommelde, en hoezeer hij ook met uithalend-hooge stem bezwoer, dat ie op z'n kar een petroleumstelletje had liggen, zooals je ze alleen in villa's aantrof . . . echte blauwbrander . . . echte blauwbrander . . . het gaf allemaal niets, want de deur was dicht en bleef dicht, en voor geen geld ter wereld zou de juffrouw met het bewratte muizengezicht die deur weer hebben geopend. „De kar langzaam voortrollend, en nog steeds omziend, verliet de koopman de straat. Hij had zelfs den moed niet meer, zoolang hij in die straat nog toefde, zijn stem uit te zetten voor z'n vodde . . . vodde . . .

TON RUYGROK

Wenken voor tuinbeplanting

GRAS OF . . . ?

HET gazon is in groote zoowel als in kleine tuinen een der meest zorgelijke onderdeelen van den aanleg. In groote tuinen met flinke gazons is dit soms nog niet zoo erg, daar heeft men de ruimte en met flinke machines kan het herhaaldelijk noodige snijden met spoed geschieden. In kleinere tuinen met weinig ruimte, veel randen en hoeken is het grassnijden betrekkelijk veel lastiger, het meeste moet met de schaar en gebukt gedaan worden, een moeizaam werkje. Doet de tuinman het, dan begrijpen wij dikwijls niet, dat de man er zoolang over doet — willen de huisgenooten het doen, dan valt het, met hoeveel moed er ook mee begonnen wordt, op den duur lang niet mee! Deze ervaringen leiden velen ertoe om naar iets uit te zien, dat het gras in de kleinere tuinen kan vervangen. Voor de randen kunnen wij heel wat laag en kruipend goedje gebruiken zooals: „Hoe langer hoe liever”, *Arabis alpina*, Engelsch gras, Zene-groen (*Ajuga reptans*), Maria bedstroo en meer van dergelijke nuttige planten. Minder ruim is de keus voor geschikte planten om de grasvlakten zelf te vervangen; randen sluiten de

beplanting af, maken er nog een deel van uit, de grasvlakte zelf is echter van geheel verschillende uitwerking, zij moet een vrij neutrale ruimte vormen tus-schen de bloemgroepen, waaruit de tuinaanleg bestaat en tevens een rustpunt voor het oog zijn. Gras, mits mooi kort gehouden, voldoet hieraan heel goed; gaan wij het gras dus door een ander gewas vervangen, dan moet dit ook dezelfde eigenschap-

pen vertoonen, een effen groen vlak vormen en een zeer lage kruipende groeiwijze hebben. Een dergelijke plant bezitten wij nu in het Zandkruid (*Arenaria caespitosa*) een kruipende, mosvormige plant die snel groeit en in korten tijd van een klein stukje plant tot een groot zodengewas uitdijt. Des zomers verschijnen er talrijke witte miniatuurbloemetjes op, maar eigenlijk is de vlakte in het voorjaar en na den zomerbloei als absoluut groen laken het best. „Wij moeten bij het aanleggen van — wat ik nu maar gazon zal noemen — kleine plokjes van 3 c.M. doorsnede planten, met maar weinig tus-schenruimte, zoodat spoedig alles tot ééne massa is samengegroeid. In dit gazon kunnen — evengoed als in gras — randen of middenstukken uitgespaard worden voor bloemen en wij moeten er bij voorkeur sterke kleuren in gebruiken zooals *Geraniums*, roode *Mignondahlia's*, *Salvia's* en felgele *Calceolaria's*. Het zandkruid is met zijn dof fluweel minder goed bij teere kleuren, doch scherpe tinten komen er mooi tegen uit. Ik zou evenwel willen raden om de proef op kleine schaal te beginnen, men behoeft dan het eerste jaar niet zooveel planten aan te schaffen, maar kan er het tweede jaar door den snellen groei goed mee uitbreiden. Een aardige toepassing van het Zandkruid zag ik onlangs op een buiten te Wassenaar waar een kronkelend wandelpad tus-schen boomen er geheel mee begroeid was. Op het eerste gezicht leek het een dik-bemost pad en men liep er heel prettig op.

B.